

Samenvatting

Deze samenvatting bevat de opvallendste vaststellingen, bedenkingen en aanbevelingen van het verslag. Om de leesbaarheid te verhogen zijn de resultaten van het onderzoek gehergroepeerd rond zeven belangrijke deelaspecten van het verblijf in een gesloten centrum. Met andere woorden de samenvatting is anders gestructureerd dan het thematisch onderzoek in deel II van het verslag zonder dat dit enige invloed heeft op de inhoud.

Het is verder onontbeerlijk om hier voorafgaandelijk te benadrukken dat de vrijheid van de persoon de regel is en de vrijheidsberoving de uitzondering. Vrijheidsberoving mag bovendien slechts een uiterste maatregel zijn wanneer het gaat om de opsluiting van vreemdelingen in afwachting van hun verwijdering.

Het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden stelt uitdrukkelijk in artikel 5 :

Een ieder heeft recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon. Niemand mag zijn vrijheid worden ontnomen, behalve in de navolgende gevallen en overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure:

....

f. in het geval van rechtmatige arrestatie of detentie van een persoon teneinde hem te beletten op onrechtmatige wijze het land binnen te komen, of van een persoon waartegen een uitwijzings- of uitleveringsprocedure hangende is.

Het zesde beginsel van de Twintig leidende beginselen voor de gedwongen terugkeer van het Comité van Ministers van de Raad van Europa vereist dat de autoriteiten een grondig en individueel onderzoek voeren naar de noodzaak van de vrijheidsberoving. Vrijheidsberoving mag slechts gebeuren als na afloop van dit onderzoek de overheid besluit dat de uitvoering van de beslissing tot verwijdering niet op een even efficiënte manier zou gewaarborgd zijn indien men zich zou beperken tot niet vrijheidsberovende maatregelen (zoals toezicht, een regelmatige meldingsplicht bij de overheid, voorwaardelijke vrijheid of andere controlemiddelen).

A. Het verblijf in een gesloten centrum – een vrijheidsberoving

De gesloten centra hebben als enkele opdracht om op een humane wijze op een gesloten plaats de vreemdelingen die er geplaatst worden door een administratieve beslissing vast te houden, in afwachting van ofwel de toelating om het grondgebied binnen te komen ofwel de organisatie van hun terugkeer naar hun land van herkomst of een derde land. De gesloten centra zijn dus geen penitentiaire instellingen.

Dit neemt niet weg dat de gesloten centra plaatsen van vrijheidsberoving zijn. De opsluiting in deze centra maakt dan ook een uitzondering uit op het fundamentele recht van elke mens om in vrijheid te leven. De opsluiting moet daarom gepaard gaan met garanties die alle andere fundamentele rechten beschermen die de personen die er opgesloten zijn, blijven genieten, zowel krachtens de Belgische wetten als de internationale overeenkomsten die België onderschreven heeft en die waarborgen dat de inbreuken op de individuele vrijheid beperkt blijven tot wat strikt noodzakelijk is om het doel van de opsluiting te verwezenlijken.

Verscheidene malen wordt in dit verslag een vergelijking gemaakt met het wettelijke en reglementaire kader betreffende het statuut van de gedetineerden in de penitentiaire instellingen. Deze vergelijking

dringt zich onvermijdelijk op daar het Verslag aan de Koning bij het KB gesloten centra uitdrukkelijk aangeeft dat de voorgestelde reglementering gebaseerd is op de regels betreffende de werking van de penitentiaire instellingen. Het basisprincipe uitgewerkt door de afdeling Wetgeving van de Raad van State op dit punt is dat deze regels in de centra niet strikter mogen zijn dan deze in de penitentiaire instellingen. Dit principe werd uitdrukkelijk herinnerd in een arrest van de Raad van State van 10 december 2008 dat verschillende bepalingen van het KB gesloten centra vernietigde omdat zij niet dezelfde rechten of voordelen toekenden dan deze die de gedetineerden in de gevangenis genieten sinds de inwerkingtreding van de wet Dupont betreffende het bestuur van de penitentiaire instellingen en het juridisch statuut van de gedetineerden. De reglementering met betrekking tot de gesloten centra moet bijgevolg de verbeteringen overnemen die aan de situatie van de gedetineerden in de gevangenissen werden aangebracht.

De leefregels – het tuchtregime – de veiligheid en de ordehandhaving

Het leefregime in de centra is in beginsel een groepsregime en geen cellulair regime zoals in een gevangenis. De bewegingsvrijheid van de persoon en zijn autonomie zijn er nochtans sterk beperkt, weliswaar in verschillende mate naar gelang de eigen regels van ieder centrum.

De omvang van de beperkingen op de individuele vrijheid van de bewoners van de centra maakt dat de gesloten centra eerder als oorden van detentie moeten beschouwd worden dan als opvangplaatsen in een gesloten omgeving.

De centra kunnen schematisch in drie categorieën onderverdeeld worden:

- het INAD-centrum en het centrum 127 waar mannen, vrouwen en soms gezinnen worden ondergebracht in één leefeenheid. Mannen en vrouwen worden enkel gescheiden voor de nachtrust en om zich te wassen, maar ook de gezinnen worden dan gescheiden. Het verloop van de dag is er betrekkelijk vrij;
- het centrum 127bis en het CIV waar de bevolking verdeeld wordt over verschillende vleugels met een bijna volledige scheiding van de verschillende groepen van bewoners. Binnen elke vleugel vertoont het groepsregime een zekere soepelheid waarbij aan iedereen een betrekkelijke zelfstandigheid en bewegingsvrijheid wordt gelaten binnen de vleugel die onder toezicht van een centrale post staat.
- het CIB en het CIM waar de bewoners gescheiden zijn in verschillende leefeenheden die hermetisch van elkaar afgescheiden zijn en waar binnen elke leefeenheid een strikt groepsregime heerst. Zo moeten in deze centra alle bewoners op vastgestelde uren en in groep opstaan, een douche nemen, eten, in de ontspanningsruimte verblijven, buiten wandelen en gaan slapen. Elke verplaatsing van de groep gebeurt onder toezicht van veiligheidsagenten die er mee belast zijn om de deuren van de plaatsen waar de bewoners zich bevinden te sluiten.

Het leefregime in groep moet beslist en grondig herzien worden om meer zelfstandigheid aan de bewoners toe te kennen. De inperkingen van de individuele vrijheid van de bewoners binnen het centrum moeten beperkt worden tot wat strikt noodzakelijk is om het gemeenschapsleven in het centrum te organiseren.

De volstreekte scheiding van mannen en vrouwen, ook overdag, en het verbod van elke vorm van contact tussen de bewoners van de verschillende vleugels op straffe van sancties, draagt in vier centra bij tot een verzwaring van de gevangenisfeer en verhindert er elke vorm van normaal leven in het centrum.

De verplichting opgelegd aan de bewoners van het CIB en het CIM om zich in groep en onder toezicht van de veiligheidsagenten te verplaatsen, op vastgestelde uren, beperkt hun zelfstandigheid overmatig.

Het oneigenlijke gebruik van het aangepaste regime om moeilijke bewoners te isoleren wegens tuchtrekenen (in het bijzonder wanneer het opgelegd wordt aansluitend op een disciplinaire afzondering) moet ophouden. De reglementering moet aangepast worden om een duidelijk onderscheid te maken tussen veiligheidsmaatregelen en tuchtsancties en om elk risico op verwarring tussen het aangepaste regime en de disciplinaire afzondering te vermijden.

Het concept 'dynamische veiligheid' – dit concept houdt in dat er een evenwicht tot stand wordt gebracht tussen de aangewende technische middelen en een constructief detentieregime – dient opgenomen te worden in het geheel van de beheersmethoden van de open centra. Naast het aanzienlijke aantal leden van het veiligheidspersoneel is het nodig om ook andere functies verder te ontwikkelen.

De toewijzing van de materiële en menselijke middelen in de centra moet bij voorrang gebeuren in functie van het welzijn van de bewoners en de veiligheid van de groep en het personeel, eerder dan in functie van de strijd tegen ontsnappingen.

Er moeten maatregelen genomen worden om de stress in de centra te verminderen. De vorming van het personeel moet hiertoe versterkt worden. Voor de contacten van de bewoners met de buitenwereld dienen waarborgen geboden te worden die minstens gelijkwaardig zijn aan de waarborgen die de wet Dupont biedt voor de gedetineerden in de penitentiaire instellingen.

De kwetsbare groepen

De stress die verbonden is aan de detentie is aanwezig bij alle bewoners, maar de psychologische last van de opsluiting – en de vrijheidsberoving – is nog zwaarder bij de gezinnen met kind(eren) en bij de andere kwetsbare groepen zoals personen met een handicap, ouderen, zwangere vrouwen, alleenstaande ouders en personen die psychologische problemen hebben.

Er moet onmiddellijk een einde worden gesteld aan de opsluiting van kinderen gelet op de rampzalige gevolgen die ze heeft op hun evenwicht en ontwikkeling. De opsluiting is noch juridisch, noch medisch verdedigbaar.

Wat dit betreft is de oprichting in oktober 2008 van woonunits voor gezinnen die illegaal op het grondgebied verblijven een bemoedigende vooruitgang.

Deze is nochtans om twee redenen onvoldoende:

- de maatregel beoogt slechts een deel van de gezinnen die vastgehouden worden in de gesloten centra. De gezinnen die aangehouden zijn aan de grens worden nog steeds opgesloten in de centra. Zij hebben er geen infrastructuur noch een leefregime dat voldoende aangepast is aan de noden van kinderen;
- het gaat om een politieke beslissing, waarvan het niet zeker is dat deze zal gehandhaafd blijven. Een terugkeer naar de voorgaande praktijk blijft zeker denkbaar.

De opsluiting van gezinnen met kinderen in de centra dient uitdrukkelijk uitgesloten te worden door de wet, zoals dit gebeurde voor de niet begeleide minderjarigen in het kader van de wet van 12 januari 2007 betreffende de opvang van asielzoekers en van bepaalde andere categorieën vreemdelingen. Zouden de woonunits niet door middel van een juridische fictie kunnen gelijkgesteld worden met

plaatsen die aan de grens gelegen zijn, zoals nu het geval is voor het centrum I 27bis, het CIB, het CIM en het CIV? Deze fictie zou het mogelijk maken om er gezinnen met kinderen op te vangen die aan de grens werden tegengehouden.

Er dienen alternatieven gezocht voor de opsluiting van personen die psychologische problemen hebben, weze het ingevolge het geweld dat zij hebben ondergaan in hun land van herkomst of wegens een psychiatrische pathologie. De huidige omstandigheden van opsluiting van deze personen kunnen een onmenselijke of vernederende behandeling uitmaken, gelet op de onmogelijkheid voor de centrumdirecties om hen een passende begeleiding te verschaffen. Hun aanwezigheid in de centra weegt zwaar door op het welzijn en de veiligheid van de andere bewoners en het personeel.

B. Het verblijf in een gesloten centrum – een uiterste maatregel?

De personen die zich in de gesloten centra bevinden, vallen onder een verwijderingsmaatregel die hun opsluiting in een gesloten centrum toelaat en hun opsluiting is dus technisch gesproken legaal. Geen enkele Belgische wets- of reglementaire bepaling voorziet echter dat er moet nagegaan worden of het gebruikte middel - de opsluiting - in verhouding staat tot het nagestreefde doel - de verwijdering - en evenmin of de maatregel billijk is ten aanzien van de individuele situaties.

IV

In juni 2008 gaf de dienst Vreemdelingen aan dat 90% van de asielzoekers die werden opgesloten 'Dublin gevallen' waren, dat wil zeggen asielaanvragers van wie de aanvraag moet behandeld worden door een andere lidstaat van de Europese Unie. Dit zeer hoge percentage lijkt aan te geven dat deze categorie van bewoners systematisch wordt opgesloten. De wet staat de automatische opsluiting van deze asielaanvragers nochtans niet toe. De opsluiting van de 'Dublin gevallen' kan enkel het gevolg zijn van een redelijk en objectief onderzoek van de persoonlijke situatie van elke betrokken vreemdeling.

Bij de illegalen zijn er veel bewoners die moeilijk begrijpen waarom zij van hun vrijheid werden beroofd terwijl anderen, die in dezelfde situatie verkeerden, niet werden aangehouden door de politiediensten. Zij voelen hun vrijheidsberoving aan als een onrechtvaardigheid omdat de controles die geleid hebben tot hun verblijf in een gesloten centrum louter het gevolg waren van het toeval. Voor velen onder hen was de enige maatregel die genomen werd vóór hun opsluiting in een gesloten centrum, de betekening van een bevel om het grondgebied te verlaten, zonder dat ze ooit werden aangespoord gevolg te geven aan dit bevel of begeleid werden met het oog op een vrijwillige terugkeer.

Met uitzondering van de afgewezen asielzoekers die in het beste geval informatie over een vrijwillige terugkeer hebben ontvangen bij de weigering van hun asielaanvraag, worden de andere bewoners vaak pas voor de eerste keer geconfronteerd met de organisatie van hun terugkeer bij hun aankomst in het gesloten centrum.

De vrijheidsberoving wordt dan niet ervaren als een uiterste maatregel maar eerder als een ambtshalve maatregel, een automatisme, om over te gaan tot de verwijdering van het grondgebied van vreemdelingen die opgepakt zijn in illegaal verblijf.

C. Het verblijf in een gesloten centrum – een maatregel van onbepaalde duur

Krachtens de Vreemdelingenwet kan een vreemdeling worden opgesloten in een centrum, in afwachting van de organisatie van zijn terugkeer naar zijn land van herkomst of naar een derde land.

In afwachting van het bepalen van de Staat die verantwoordelijk is voor het behandelen van de asielaanvraag, kan de *asielzoeker* in principe niet langer dan één maand worden vastgehouden, behalve wanneer het een complex dossier betreft. In dat geval kan de vasthouding met één maand verlengd worden.

Voor de andere bewoners is de maximale duur van opsluiting in principe twee maanden. Onder bepaalde voorwaarden kan die duur verlengd worden tot vijf maanden. Na vijf maanden opsluiting moet de vreemdeling worden vrijgelaten, behalve indien dit in tegenspraak is met het handhaven van de openbare orde of de nationale veiligheid. Enkel in dit geval kan de opsluiting van de vreemdeling worden verlengd tot maximaal acht maanden.

In uitzonderlijk ernstige omstandigheden kan de minister een bewoner ter beschikking stellen van de regering. In dit geval kan het voorkomen dat een bewoner langer dan acht maanden wordt vastgehouden.

Volgens een vaststaande praktijk neemt de dienst Vreemdelingenzaken een nieuwe beslissing tot vasthouding wanneer een bewoner zich verzet tegen een poging tot verwijdering. De duur van de opsluiting die aan de poging tot verwijdering voorafgaat, wordt dan 'tot nul' teruggebracht. Deze praktijk werd gevalideerd door het Hof van Cassatie in een arrest van 31 augustus 1999.

Momenteel laten de door de dienst Vreemdelingenzaken gepubliceerde gegevens niet toe een exact zicht te hebben op de *effectieve* duur van de opsluiting per bewoner die werd verwijderd of per bewoner die werd vrijgelaten. Dit gegeven is nochtans essentieel :

- enerzijds is dit gegeven onmisbaar als beheersinstrument om de doeltreffendheid na te gaan van de opsluiting met het oog op de verwijdering;
- anderzijds is het de werkelijke duur van de opsluiting die, afhankelijk van de omstandigheden waarin ze verloopt, de opsluiting kan doen omslaan in een onmenselijke of vermederende behandeling die in strijd is met artikel 3 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, ook al is de beslissing tot vasthouding wettelijk.

Het is noodzakelijk dat de dienst Vreemdelingenzaken beschikt over een adequaat, betrouwbaar en transparant registratiesysteem van de reële duur van de vasthouding per bewoner.

De materiële omstandigheden en/of de leefregels in bepaalde centra kunnen de opsluiting doen omslaan in een behandeling die in strijd is met de menselijke waardigheid.

De aftakeling en het verval van het centrum 127, dat initieel als voorlopig en tijdelijk voorzien was, gecombineerd met de kleine oppervlakte van het centrum en het verbod op bezoek, laat aan de bewoners geen levensstandaard toe die in overeenstemming is met de menselijke waardigheid. Niet alleen houdt deze situatie een mogelijke schending in van artikel 3 van het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, ze is eveneens strijdig met de Opvangrichtlijn voor wat de asielzoekers betreft.

Het strikte groepsregime in het CIM, gecombineerd met de gevangenisstructuur van het centrum en het feit dat de relaties met de bewoners overheersend gekarakteriseerd worden door veiligheidsbepaaldheden, leiden tot een disproportionele inperking van de rechten en de autonomie van de personen die er worden vastgehouden.

Als de opsluiting in dergelijke omstandigheden wordt verlengd zonder dat er een duidelijk zicht is op de afloop ervan, geeft dit aanleiding tot een evident psychologisch lijden voor de bewoners, wat op zijn beurt bijdraagt tot de verhoging van de spanningen binnen de groep.

De bewoners hebben getuigd van de psychologische moeilijkheid om hun vrijheidsberoving te verdragen omdat er, in tegenstelling tot in de gevangenissen, geen voorzienbare termijn is voor het einde van hun detentie en omdat ze moeten leven met de voortdurende vrees voor de dag van hun repatriëring.

Gezien de infrastructuur en de huidige materiële omstandigheden in de centra en de opgelegde leefregels is de federale Ombudsman van mening dat een opsluiting van langer dan twee maanden in sommige gevallen een aantasting kan vormen van de menselijke waardigheid en gevolgen kan meebrengen die niet in verhouding staan tot het door de opsluiting nagestreefde doel.

D. Het verblijf in een gesloten centrum – een mengeling van verschillende types van bewoners

VI

Vaak hoort men zeggen dat de gesloten centra 'illegalen' opvangen.

De gesloten centra vangen echter de volgende mensen op:

- de 'niet toegelaten personen', personen aan wie de toegang tot het grondgebied geweigerd wordt;
- de asielzoekers aan de grens;
- de asielzoekers op het grondgebied;
- de vreemdelingen die illegaal op het grondgebied verblijven.

De dienst Vreemdelingenzaken spreidt de bewoners in functie van het specifieke doel van elk centrum en in functie van de gezinssituatie en het geslacht (gezinnen met kinderen, koppels, alleenstaande mannen en vrouwen), de taal waarin het dossier wordt behandeld en de risico's. De centra gaan onderling ook over tot het overplaatsen van bewoners.

De vier vermelde categorieën kunnen aangetroffen worden in de verschillende centra in meer of mindere mate, en dit zonder in rekening te brengen dat er onder de groep vreemdelingen die illegaal in het land verblijven ook een aantal ex-gedetineerden van gemeen recht zijn die uit een penitentiaire instelling komen.

De vermenging van deze verschillende categorieën bewoners wordt vaak negatief ervaren door de bewoners omdat ze vrezen door de samenleving als een amalgaam te worden beschouwd : een asielzoeker waarvan de procedure nog in behandeling is, is geen 'illegaal'; een 'illegaal' is geen 'niet toegelaten persoon'. Een vreemdeling die administratief wordt vastgehouden is geen 'delinquent'.

Om te vermijden dat ex-gedetineerden van gemeen recht zich samen in een gesloten centrum bevinden met vreemdelingen zonder penitentiair verleden, moet de verwijdering van illegaal in het land verblijvende buitenlandse gedetineerden die hun straf hebben uitgezeten, vanuit de gevangenis plaatsvinden.

Deze groepen hebben trouwens verschillende noden en vereisen een begeleiding die aan hun situatie is aangepast.

Er wordt in de centra geen juridische eerstelijnsbijstand georganiseerd in de zin van de wet van 23 november 1998 betreffende de juridische bijstand. Die moet op korte termijn ingesteld worden.

Momenteel is het voornamelijk de maatschappelijk assistent die de taak heeft om de bewoner uitleg en inlichtingen te geven over de genomen beslissingen, de toepasselijke wetgeving en de beroepsmogelijkheden. De maatschappelijk assistent moet echter ook de rol van terugkeerfunctionaris op zich nemen. Die rol is onverenigbaar met de missie van sociale bijstand aan de bewoners. De rol van terugkeerfunctionaris moet toevertrouwd worden aan andere personeelsleden, specifiek daarvoor aangesteld. De rol van terugkeerfunctionaris kan trouwens enkel worden opgenomen ten aanzien van bewoners die worden vastgehouden in het centrum met het oog op hun verwijdering van het grondgebied ('niet toegelaten personen', illegalen, afgewezen asielzoekers) en niet ten aanzien van andere categorieën van bewoners (asielzoekers met een lopende procedure).

Voor wat de medische begeleiding betreft, bestaan er eveneens specifieke noden. Om de efficiëntie van de medische dienst te verhogen en de stabiliteit van het personeelsbestand te vergroten, dient een aan het centrum verbonden arts de coördinerende rol van de medische dienst op te nemen. Er moeten daarenboven dringend gespecialiseerde opvangplaatsen voor bewoners met psychiatrische aandoeningen en voor bewoners met tuberculose worden gecreëerd.

E. Het verblijf in een gesloten centrum – levensomstandigheden die niet altijd overeenkomen met de menselijke waardigheid

De Europese Opvangrichtlijn legt de lidstaten op om, op het vlak van de materiële opvangvoorzieningen, maatregelen te nemen die garanties bieden op een levensstandaard die voldoende is om de gezondheid te verzekeren en op voldoende bestaansmiddelen. De lidstaten zien erop toe dat die levensstandaard ook gehandhaafd blijft in het specifieke geval van personen met bijzondere noden (minderjarigen, personen met een handicap, ouderen, zwangere vrouwen, alleenstaande ouders en personen die aan geweld zijn blootgesteld) alsmede in het geval van personen die in gesloten centra worden ondergebracht.

In zijn advies bij het voorontwerp van de wet van 12 januari 2007 betreffende de opvang van asielzoekers en van bepaalde andere categorieën van vreemdelingen, heeft de afdeling wetgeving van de Raad van State het feit aangeklaagd dat de bepalingen van de Opvangrichtlijn die slaan op de asielzoekers die worden vastgehouden in gesloten centra niet waren omgezet. Deze bepalingen van de Opvangrichtlijn moeten zonder verwijl worden omgezet.

Infrastructuur

Wanneer de menselijke waardigheid bedreigd is in de centra, is dit meestal gedeeltelijk te wijten aan problemen met, of tekortkomingen van de infrastructuur. Er moet absolute prioriteit gegeven worden aan de uitvoering van het project voor de bouw van een nieuw centrum ter vervanging van het INAD-centrum en het centrum 127, en dit volgens de minimumnormen die als referentie dienen in de open opvangcentra en de normen van het CPT.

In de mate dat de materiële omstandigheden van het centrum 127 onaanvaardbaar zijn op het gebied van de eerbiediging van de menselijke waardigheid, kan met de sluiting van dit centrum niet gewacht worden tot het toekomstige centrum dat het INAD-centrum en het centrum 127 dient te vervangen, klaar zal zijn. Voortaan mag geen enkel gezin met kinderen er nog vastgehouden worden en het is aanbevolen om vanaf nu progressief de opvangcapaciteit van het centrum te verminderen.

In tegenstelling tot de vijf andere centra waar de douches individueel zijn, bestaan de doucheruimtes van het CIV uit twee collectieve douchebakken voor drie personen. Het feit dat het CIV enkel mannen opvangt, rechtvaardigt deze aantasting van de intimiteit waarop de bewoner recht heeft niet.

De centrumdirecteurs zijn zich bewust van de problemen met de infrastructuur en van de invloed daarvan op de levenskwaliteit in hun centrum. Ingevolge budgettaire beperkingen dienen zij na het indienen van een verbeterproject soms nog jaren te wachten vooraleer de gevraagde werken worden uitgevoerd. Daardoor blijven onontbeerlijke verbouwingswerken vertraging oplopen en blijven ontoelaatbare situaties aanslepen.

In het algemeen vertonen de centra gebreken op het vlak van de netheid van de gemeenschappelijke ruimtes en op het vlak van privacy.

Gebrek aan privacy

Zolang er nog gezinnen in de centra worden vastgehouden, moet dit gebeuren in individuele uitgeruste wooneenheden (bedden, wastafel, douche, toilet, keuken ...).

De oppervlakte van de huisvesting in de centra waarborgt niet dat elke bewoner over voldoende ruimte beschikt om zijn recht op privacy te waarborgen. Zelfs als de slaapzalen relatief groot zijn zoals in het CIM, is er niet voldoende ruimte voor intimiteit. Dit is ook het geval als de slaapzaal enkel stapelbedden bevat die dicht tegen elkaar staan. Dit is zeer frappant in het CIB.

De privacy, die al sterk beperkt is in de slaapgelegenheden, moet bovendien nog wijken voor de zorg om de veiligheid. Volgens de directies vereist de veiligheid een permanente mogelijkheid tot controle. Vandaar dat er geen gordijnen zijn, er foulleringen plaatsvinden en plotse invallen door het personeel in de kamers. Buiten zijn veiligheidsopdrachten legt het personeel van de centra over het algemeen voldoende zorg aan de dag om aan te kloppen alvorens de slaapruijtes te betreden.

F. Het verblijf in een gesloten centrum – een ongelijk onthaal

Het KB gesloten centra kent een aantal rechten toe aan de opgesloten bewoners en legt hen een aantal na te leven verplichtingen op. Deze regels worden in principe op gelijke wijze toegepast in alle centra. De praktijk toont echter aan dat eenzelfde categorie van bewoners kan worden onderworpen aan een verschillend regime naar gelang het centrum waar ze wordt vastgehouden.

Het INAD-centrum is uitgesloten uit het toepassingsgebied van het KB gesloten centra. De bewoners van dit centrum en diegenen die opgesloten zijn in de andere vijf centra zijn niet aan hetzelfde regime onderworpen. De dienst Vreemdelingenzaken moet het KB gesloten centra onmiddellijk en zonder voorbehoud toepassen in het INAD-centrum. Indien sommige bepalingen van dit KB niet kunnen toegepast worden in het INAD-centrum omwille van specifieke kenmerken van het centrum, kan hun toepassing enkel uitgesloten worden bij koninklijk besluit. In geen geval kan de toepassing van bepalingen die de uitoefening van fundamentele rechten waarborgen, uitgesloten worden.

Ongelijke behandeling die voortvloeit uit onvoldoende informatie

Eén nood hebben alle bewonerscategorieën van de centra gemeen: de nood aan en het recht op informatie. Kennis van zijn rechten en plichten is een conditio sine qua non opdat de bewoner deze geheel en al zou kunnen uitoefenen en naleven.

De informatie die het centrum verstrekt is nu eens onvolledig, dan weer verkeerd. Sommige informatie wordt simpelweg niet verstrekt. In de huishoudelijke reglementen van de centra moet het geheel van de verplichtingen van de bewoners uitdrukkelijk opgenomen worden evenals de inbreuken die kunnen gesanctioneerd worden en het geheel van de sancties die kunnen toegepast worden. Bij de *intake* moet de bewoner het huishoudelijk reglement ontvangen in een taal die hij verstaat alsook een volledige en bijgewerkte versie van de informatiebrochure. Hij moet geïnformeerd worden over zijn recht om de centrumdirecteur te spreken, zonder dat de uitoefening van dit recht aan enige voorwaarde onderworpen wordt alsook over zijn recht om klacht in te dienen bij de Klachtencommissie en over de regels die hij hierbij moet volgen.

Ongelijke behandeling als gevolg van infrastructurele verschillen

De bewoners die in het INAD-centrum worden vastgehouden, hebben geen toegang tot de open lucht terwijl diegenen die zich in de andere centra bevinden minimum twee uur wandeling krijgen. De bewoners van het INAD-centrum moeten toegang hebben tot de buitenlucht; in principe gedurende twee uren zoals in de andere centra zonder dat de toegang tot de buitenlucht kan teruggebracht worden tot minder dan een uur.

In het centrum 127bis en in het CIV slapen de bewoners in kamers van vier personen. In de andere centra zijn de slaapgelegenheden voornamelijk slaapzalen waar de mensen op elkaar gepakt zitten. Iedere bewoner moet zijn recht op intimiteit en de eerbiediging van zijn privé-leven kunnen vrijwaren.

In het INAD-centrum, het centrum 127 en het centrum 127bis moeten onmiddellijk individuele kasten geplaatst worden waarin de bewoners hun persoonlijke bezittingen achter slot kunnen opbergen.

Ongelijke behandeling bij gebrek aan uniforme regels

De leefregels variëren van het ene centrum tot het andere. De toegang tot de doucheruimte is bijvoorbeeld niet op dezelfde manier geregeld in alle centra. Ook de sluitingsuren van de leefruimtes en de uren om verplicht naar de slaapgelegenheden te gaan zijn verschillend. In het CIB en het CIM moeten deze uren afgestemd worden op de uren in het centra 127bis en het CIV, die beter aangepast zijn aan het levensritme van volwassenen.

In het INAD-centrum en in het centrum 127 kunnen de bewoners hun persoonlijke gsm gebruiken, in tegenstelling tot de bewoners van de andere centra. De directies moeten er voor zorgen dat de bewoners dagelijks hun persoonlijke gsm kunnen gebruiken.

Het KB gesloten centra voorziet in een afzondering voorafgaand aan de effectieve verwijdering van een bewoner. Deze vorm van afzondering wordt noch door het KB gesloten centra, noch door nota's van de algemene diensten omkaderd. De modaliteiten van de afzondering voor de verwijdering, de duur en opvolging ervan, alsook de beperkingen die eraan verbonden kunnen zijn, moeten in het KB gesloten centra worden opgenomen. De praktijk in de verschillende centra moet worden geharmoniseerd.

Het KB gesloten centra voorziet niet in de mogelijkheid voor de bewoner om zijn overplaatsing te vragen. De administratie organiseert ook geen enkele procedure in dat opzicht. In de praktijk staan de centra slechts uitzonderlijk een overplaatsing op vraag van de bewoner toe. Soms berust dergelijke aanvraag nochtans op ernstige redenen. De administratie moet rekening houden met alle door de bewoner naar voren gebrachte elementen en de aanvraag in de mate van het mogelijke inwilligen, er zorg voor dragend dat haar beslissing geen onevenredige inbreuk maakt op de belangen van de bewoner.

De fouilleringsmethodes verschillen van centrum tot centrum. Een uniforme methode van fouilleren die in overeenstemming is met het nieuwe artikel 74/8, § 5 van de Vreemdelingenwet en transparant is voor de bewoners, moet dringend vastgelegd worden.

G. Het verblijf in een gesloten centrum – een maatregel waarbij een effectief klachtrecht hoort?

De Klachtencommissie werd ingesteld in januari 2004. Ze is belast met de behandeling van de individuele klachten van de bewoners over de toepassing van het KB gesloten centra en het huishoudelijk reglement dat er de uitvoering van is.

Luidens het Verslag aan de Koning bij het KB gesloten centra is het doel van het door het KB ingevoerde klachtmechanisme het tot stand brengen van een 'soepele' beroepsprocedure voor de problemen die de bewoners mogelijk kunnen ondervinden in de centra, naast de procedure voor de Raadkamer, de Raad van State en de burgerlijke rechtbanken.

Uit de praktijk blijkt dat de effectiviteit van het klachtrecht sterk te wensen overlaat.

De behandeling van de klacht is onderworpen aan ontvankelijkheidsvoorwaarden. De cumulatie van deze voorwaarden en de interpretatie hiervan door het permanent secretariaat van de Klachtencommissie doen het systeem van zijn doel afwijken. Wanneer de ontvankelijkheidsvoorwaarden niet vervuld zijn, moet de bewoner in staat gesteld worden dit te verhelpen met behoud van de oorspronkelijke datum van indiening.

De Klachtencommissie is van mening dat een bewoner geen actueel belang meer heeft bij de behandeling van zijn klacht indien hij niet meer wordt vastgehouden in een centrum op het ogenblik dat zij de klacht onderzoekt. In dergelijk geval verwerpt zij de klacht. De Commissie moet een einde maken aan deze praktijk en de klacht ten gronde behandelen.

Gezien de extreme kwetsbaarheid van een vastgehouden persoon ten aanzien van het risico op onmenselijke of vemederende behandeling, is het trouwens absoluut noodzakelijk dat er een onafhankelijk controlemechanisme wordt opgericht voor plaatsen van vrijheidsberoving.